

Spis treści

Wprowadzenie	9
1. Idea zrównoważonego rozwoju – tło teoretyczne	21
1.1. Definiowanie zrównoważonego rozwoju i krytyka pojęcia	26
1.2. Zrównoważony rozwój a rozwój energetyki	30
1.3. Uwarunkowania wdrażania idei zrównoważonego rozwoju	31
1.4. Rola samorządów w kreowaniu zrównoważonego rozwoju na poziomie regionalnym i lokalnym	35
2. Uwarunkowania funkcjonowania systemu energetycznego na świecie, w Europie oraz w Polsce	41
2.1. Determinanty rozwoju sektora energetyki w ujęciu statystycznym	42
2.2. Światowy system elektroenergetyczny	46
2.3. Zasoby surowców energetycznych w skali globalnej	48
2.4. Polityka energetyczna w Polsce wczoraj i dziś	53
2.5. Węgiel jako ważne ogniwo systemu energetycznego	59
2.6. Struktura pozyskiwania oraz użytkowania nośników energii w Polsce i Unii Europejskiej	61
2.7. Bezpieczeństwo energetyczne w Polsce	62
2.8. Węgiel brunatny w Polsce	68
2.9. Znaczenie złoża Gubin-Brody w kształtowaniu polskiego systemu energetycznego	70
2.10. Charakterystyka procesu inwestycyjnego związanego z powstaniem kompleksu energetycznego opartego na węglu brunatnym	75
2.11. Zgodność zapisów w zakresie planowania przestrzennego związanego z planowaną inwestycją	81
2.12. Elementy świadomości energetycznej Polaków	84
2.12.1. Kwestie ekologii	88
3. Specyfika konfliktów społecznych	91
3.1. Rodzaje konfliktu	98
3.2. Sfery konfliktu	98
3.3. Konsekwencje konfliktów	99
3.4. Czy można uodpornić się na konflikt?	101

3.5.	Funkcje konfliktów.....	104
3.6.	Dynamika konfliktu	104
3.7.	Jak radzić sobie z konfliktem?	107
3.8.	Konflikty energetyczne jako szczególna kategoria konfliktów społecznych.	109
3.8.1.	Definicyjne ujęcie syndromu NIMBY	110
3.8.1.1.	Uwarunkowania polityczne	113
3.8.1.2.	Uwarunkowania ekonomiczne.....	114
3.8.1.3.	Uwarunkowania społeczne.....	114
3.8.2.	Etapy konfliktów z występującym syndromem NIMBY	115
3.8.3.	Argumentacja podejmowana przez strony konfliktu.....	117
3.8.4.	Konsekwencje występowania konfliktów wokół inwestycji	119
3.8.5.	Metody rozwiązywania konfliktów społecznych wokół inwestycji .	119
3.8.5.1.	Metody autorytarne	119
3.8.5.2.	Metody ekonomiczne	121
3.8.5.3.	Metody partycypacyjne.....	122
4.	Diagnoza sytuacji na terenie występowania konfliktu wokół planowanego powstania kompleksu wydobywczo-energetycznego Gubin-Brody.....	126
4.1.	Sytuacja społeczno-demograficzna gmin Gubin i Brody	127
4.1.1.	Charakterystyka demograficzna	127
4.1.2.	Sytuacja gospodarcza	139
5.	Metodologiczne podstawy rozważań	149
5.1.	Problematyka badawcza i schemat analityczny.....	150
5.2.	Warsztat badawczy	159
6.	Wielowymiarowe uwarunkowania planowanej inwestycji energetycznej.....	166
6.1.	Wymiar formalno-instytucjonalny.....	166
6.1.1.	Etapy rozwoju sytuacji konfliktowej wokół inwestycji.....	166
6.1.2.	Strony konfliktu – identyfikacja otoczenia społecznego inwestycji .	173
6.1.2.1.	Macierz interesariuszy projektu.....	183
6.1.3.	Administracyjne instrumenty wykorzystane w sytuacji konfliktowej wokół inwestycji.....	186
6.2.	Wymiar informacyjno-perswazyjny.....	188
6.2.1.	Kontekst wydarzeń – działania perswazyjne interesariuszy	188
6.2.2.	Społeczny odbiór działań związanych z inwestycją.....	196
6.3.	Wymiar jednostkowy	197
6.3.1.	Postrzeganie konfliktu na osi inwestor-mieszkańcy	197
6.3.2.	Postawy mieszkańców wobec inwestycji	199
6.3.2.1.	Komponent poznawczy	199
6.3.2.1.1.	Wiedza na temat inwestycji.....	200
6.3.2.1.2.	Postrzeganie konsekwencji wykupu	209
6.3.2.1.3.	Postrzeganie skutków inwestycji dla różnych kategorii społecznych	212
6.3.2.2.	Komponent afektywny.....	215
6.3.2.2.1.	Deklaracje stanowiska wobec inwestycji	216

6.3.2.2.2. Przekonanie o nieuchronności inwestycji	220
6.3.2.2.3. Dynamika stosunku do inwestycji w społecz- nym odbiorze	223
6.3.2.3. Komponent behawioralny	226
6.3.2.3.1. Zainteresowanie sprawami inwestycji.	226
6.3.2.3.2. Postrzeganie relacji społecznych w gminie w kontekście planowanej inwestycji	230
6.3.2.4. Typ postaw wobec inwestycji	234
6.4. Przeciwnicy inwestycji – uwarunkowania występowania syndromu NIMBY	237
6.5. Konsekwencje planowanej inwestycji – gra interesów	241
6.6. Preferowane kierunki rozwoju gminy z perspektywy mieszkańców	249
6.7. Fazy rozwoju konfliktu, z uwzględnieniem specyfiki inwestycji	252
Podsumowanie	255
Gra o lubuski węgiel	265
Spis tabel	275
Spis wykresów	277
Spis schematów	279
Bibliografia	280

Wprowadzenie

Konflikty są wpisane w funkcjonowanie społeczeństw, a ich rozwiązywanie jest, i zawsze było, jedną z ważniejszych funkcji społecznych w skali mikro-, mezo-, i makro. Niniejsza praca mieści się w nurcie poszukiwań teoretycznych i empirycznych narzędzi do opisu realnie występującego konfliktu społecznego. Stanowi studium socjologiczne skoncentrowane na identyfikacji mechanizmów i diagnozie różnych aspektów charakteryzujących sytuację konfliktową mającą miejsce od 2008 do 2015 roku, wynikającą z planów powstania kompleksu wydobywczo-energetycznego opartego na złożu węgla brunatnego na terenie lubuskich gmin Gubin i Brody. Konflikt jest tu analizowany jako studium przypadku, które polega na dokonaniu opisów wybranych, konkretnych zdarzeń związanych z planami uruchomienia inwestycji. Konflikt ma charakter procesualny, więc ważnym elementem pracy jest charakterystyka zarówno zapowiadających go zwiastunów, faz eskalacji konfliktu i dróg ewentualnego rozstrzygnięcia.

Problematyka niniejszej pracy ma charakter interdyscyplinarny. Diagnoza sytuacji konfliktowej związanej z planowaną inwestycją dotyczącą eksploatacji lubuskich złóż węgla brunatnego łączy ze sobą zagadnienia z zakresu różnych dyscyplin socjologii: przede wszystkim socjologii konfliktów, ale także: socjologii społeczności terytorialnych, socjologii energetyki, czy socjologii środowiska. Może stanowić interesujące pole rozważań także przedstawiciele innych dyscyplin naukowych – psychologii społecznej, politologii, geografii, itp. Diagnozowanie zjawisk i procesów społecznych związanych z konfliktami jest bowiem jedną z podstawowych strategii badawczych stosowanych przez przedstawicieli wskazanych dyscyplin nauki. Podstawowa zasada związana z badaniami konfliktów oparta jest o przekonanie, że świat społeczny zogniskowany wobec przedmiotu konfliktu można przeobrażać poprzez jego rozpoznanie empiryczne oraz podejmowanie działań na podstawie zdobytej w ten sposób wiedzy. Istotnym aspektem diagnozy w problematyce konfliktu jest więc tworzenie wieloaspektowych opisów zaistniałej sytuacji, skupiających się zarówno na morfologii zjawiska, jak i jego różnych aspektach funkcjonalnych. W oparciu o takie założenia został sformułowany nadrzędny cel niniejszej pracy – dokonanie wielowymiarowej charakterystyki uwarunkowań sytuacji konfliktowej wokół planowanej inwestycji – kompleksu wydobywczo-energetycznego bazującego na lubuskich złożach węgla brunatnego.

Wprowadzeniem do rozważań dotyczących samego konfliktu wokół planów powstania energetycznej inwestycji infrastrukturalnej w województwie lubuskim są założenia koncepcji zrównoważonego rozwoju oraz charakterystyka systemu elektroenergetycznego w Polsce, wskazujące na poszukiwanie nowych scenariuszy rozwoju polskiej gospodarki energetycznej.

Współcześnie koncepcja zrównoważonego rozwoju odgrywa ważną rolę w kształtowaniu myślenia o wzajemnych powiązaniach pomiędzy społeczeństwem, gospodarką i zasobami środowiska przyrodniczego. Jej podstawowe założenie wskazuje na to, że istnieje rozwiązanie kompromisowe między rozwojem ekonomicznym (i podnoszeniem jakości życia społeczeństw) a zachowaniem środowiska przyrodniczego w jak najlepszym stanie (dla przyszłych pokoleń). Zapisy regulujące wdrażanie tej zasady obowiązują wszystkie kraje wspólnotowe Unii Europejskiej i dotyczą wielu zróżnicowanych sektorów życia codziennego ich społeczeństw. Jednym z sektorów, w jakim te regulacje mają ogromne znaczenie, jest energetyka. Szczególnie niekorzystny wpływ na środowisko naturalne mają bowiem dotychczasowe procesy wydobywania i przetwarzania paliw kopalnych będących nośnikami energii. Energetyka konwencjonalna oparta na węglu jest jednym z głównych konsumentów zasobów środowiska, powodującym degradację terenów oraz efekty uboczne konsumpcji, tj. zanieczyszczenia gleby, wody oraz znaczne emisje do atmosfery produktów spalania. To z kolei wymusza poszukiwanie coraz to nowych rozwiązań, aby rozwiązać ten problem. Z punktu widzenia globalnej polityki o zrównoważonym charakterze kluczowe jest, aby rozwój gospodarczy i ochrona środowiska były analizowane łącznie.

Od wielu lat tematyka związana z kształtowaniem scenariuszy przyszłościowych dla sektora energetyki stanowi jeden z najważniejszych problemów, zarówno w polityce krajowej, jak i globalnej. Jest to związane z odpowiedzialnością sektora energetycznego za zmiany klimatyczne na Ziemi, ale także z troską o zapewnienie wystarczających ilości energii w najbliższych latach. Prognozy długoterminowe wskazują, że w 2050 r. ludzkość będzie zużywała prawie trzykrotnie więcej energii niż w roku 2010¹.

Polityka energetyczna w Polsce jest ukierunkowana na zwiększenie bezpieczeństwa energetycznego kraju przy zastosowaniu reguł idei zrównoważonego rozwoju. W Polsce oprócz zasobów węgla brunatnego i kamiennego nie ma innych surowców energetycznych w ilościach, które mogłyby zapewnić jej bezpieczeństwo energetyczne. Węgiel brunatny może być więc traktowany w kategoriach dobra wspólnego i jako strategiczny surowiec energetyczny, przy zastosowaniu nowoczesnych i „czystych” rozwiązań technologicznych².

¹ *Prognoza zapotrzebowania na paliwa i energię do 2050 roku* (2013), Krajowa Agencja Poszanowania Energii, Warszawa.

² Por. *Mix Energetyczny 2050. Analiza scenariuszy dla Polski* (2011), Ministerstwo Gospodarki, Warszawa.

Jednym z ograniczeń dostępności do złóż węgla są konflikty społeczne wynikające z istniejącego lub planowanego użytkowania terenu, form ochrony przyrody i krajobrazu, z presji inwestycyjnej, a także ze sprzeciwu społecznego. Samo występowanie złoże nie stanowi konfliktu ze środowiskiem, powstaje on dopiero w związku z planami wydobywania kopaliny. Wyłania się tutaj bardzo trudne zagadnienie wartościowania, np. między korzyściami ekonomicznymi z eksploatacji kopaliny a stratami spowodowanymi zniszczeniem gleb chronionych dla użytkowania rolniczego, naruszeniem walorów przyrodniczo-krajobrazowych czy też uciążliwościami dla otoczenia, przede wszystkim związanymi z koniecznością całkowitej zmiany dotychczasowego charakteru społeczności i jakości jej życia. Intensywność przebiegu tych konfliktów jest dodatkowo wzmacniana przez czynniki, takie jak pomijanie społeczności oraz władz lokalnych w początkowym etapie podejmowania decyzji lokalizacyjnych, brak wiedzy na temat zasad funkcjonowania tego typu inwestycji wśród społeczności lokalnej oraz niski poziom kompetencji inwestora i władz lokalnych w zakresie dialogu z mieszkańcami. Dodatkowo, na przebieg (formę i intensywność) sytuacji konfliktowej oddziałuje niski poziom partycypacji mieszkańców w procesach konsultacyjnych i decyzyjnych.

Mając na uwadze rosnące zapotrzebowanie na energię i zmniejszające się możliwości wykorzystywania dotychczasowej infrastruktury energetycznej oraz wymagania narzucane przez prawo europejskie w ramach realizacji postulatów koncepcji zrównoważonego rozwoju, w Polsce pojawił się pomysł budowy nowego kompleksu wydobywczo-energetycznego (z wykorzystaniem nowoczesnych technologii produkcji i przetwarzania surowców kopalnych). Powstanie nowej inwestycji projektowane jest aktualnie przez jedną z największych spółek energetycznych w kraju Polska Grupa Energetyczna Górnictwo i Energetyka Konwencjonalna (PGE GiEK S.A.). Inwestor, będący w dużej części spółką Skarbu Państwa bierze pod uwagę dwie lokalizacje nowej inwestycji – lubuskie gminy Gubin i Brody oraz położoną w województwie łódzkim miejscowość Złoczew. Wiele dostępnych opracowań dotyczących możliwości włączenia do eksploatacji dostępnych na terenie kraju złóż węgla brunatnego wskazuje na górnictwo, geologiczną i ekonomiczną przewagę lubuskiego złoże. W łódzkim natomiast od wielu dekad rozwija się górnictwo węgla brunatnego, dlatego powstanie kolejnej inwestycji nie jest traktowane w kategoriach całkowicie dezorganizujących funkcjonowanie obszaru i postrzegane jest w kategoriach inwestycji z wysokim stopniem społecznej akceptacji. Wpływ na podjęcie ostatecznej decyzji inwestora warunkowany będzie przebiegiem sytuacji konfliktowych w obydwu lokalizacjach i możliwościami osiągnięcia konsensusu w dialogu ze społecznością lokalną. Dodatkowo decyzja uwarunkowana będzie regulacjami dotyczącymi polityki energetycznej na poziomie krajowym i globalnym. Z tego punktu widzenia, diagnoza złożonej sytuacji społecznej związanej z planami inwestycyjnymi w tym zakresie na terenie gmin Gubin i Brody stanowi istotny element w dyskusji na temat uwarunkowań realizacji samej inwestycji.

Należy wspomnieć, że inna spółka energetyczna – PAK Górnictwo sp. z o.o. także zainteresowana jest budową nowej inwestycji opartej na węglu brunatnym, koncentrując swoje działania na terenie Wielkopolski – dotyczy to złoża węgla brunatnego „Oczkowice” zlokalizowanego na terenie gmin Miejska Górka w powiecie rawickim i Krobia w powiecie gostyńskim. Społeczna akceptacja dla tamtych inwestycji również budzi znaczny sprzeciw mieszkańców od wielu lat. Pierwsza konfrontacja społeczna dotycząca planów ewentualnej budowy nowego zagłębia górniczo-energetycznego w Wielkopolsce rozegrała się na przełomie lat 70. i 80. Ze względu na inne uwarunkowania formalne tamtych inwestycji, mniejszy stopień zaawansowania działań i mniejszą skalę całego projektowanego przedsięwzięcia, nie zostało to szerzej omówione w tej pracy. Niniejsze studium sytuacji konfliktowej związanej z planowanym powstaniem inwestycji opartej na eksploatacji złóż węgla brunatnego można jednak traktować jako źródło informacji dotyczących uwarunkowań i struktury samej sytuacji konfliktowej wokół inwestycji infrastrukturalnych projektowanych na dużą skalę.

Włączenie problematyki energetycznej do rozważań socjologicznych związane jest szczególnie z pojawieniem się kryzysów energetycznych oraz rozwojem energetyki jądrowej. Badaczy interesowały kwestie ograniczeń dostępu do nośników energetycznych, oszczędności zużycia energii oraz zagrożeń bezpieczeństwa związanych z upowszechnieniem nowych rozwiązań energetycznych i nowych inwestycji. Wielość badań społecznych prowadzonych jest w interakcji pomiędzy socjologią, ekologią i energetyką, co jest efektem wpływu procesów zachodzących w energetyce na życie społeczne oraz na stan środowiska naturalnego. Konflikt jako zjawisko społeczne jest fenomenem dobrze rozpoznanym na gruncie wielu podejść badawczych, w ramach różnych paradygmatów i obszarów badawczych. Dla psychologów społecznych kluczowe rozumienie sytuacji konfliktowej prowadzi się do analizy reakcji spowodowanych wystąpieniem określonego bodźca, zwykle w perspektywie relacji interpersonalnych³. W ekonomii nadrzędne znaczenie przy rozpatrywaniu sytuacji konfliktowych ma odniesienie do teorii racjonalnego wyboru determinującego zachowania zaangażowanych stron, jak i do analizy procesów funkcjonowania organizacji⁴. Dla geografów konflikt jest

³ K. Balawajder (1992), *Konflikty interpersonalne: analiza psychologiczna*, Wydaw. Uniw. Śląskiego, Katowice; S. Chelpa, T. Witkowski (1995), *Psychologia konfliktów. Praktyka radzenia sobie ze sporami*, WSiP, Warszawa; J. Koziński (1970), *Konflikt, teoria gier i psychologia*, PWN, Warszawa; P. Sienkiewicz (1989), *Systemy kierowania*, Wiedza Powszechna, Warszawa; *Rozwiązywanie konfliktów. Teoria i praktyka* (2005), red. M. Deutsch, P.F. Coleman, Kraków; B. Wojciszke (2002), *Człowiek wśród ludzi. Zarys psychologii społecznej*, Warszawa; W.M. Wilmut, J. Hocker (2011), *Konflikty między ludźmi*. Wyd. PWN, Warszawa.

⁴ Ch.H. Anderton, J.R. Carter (2009), *Principles of Conflict Economics*, Cambridge; M. Holstein-Beck (1983), *Konflikty*, Warszawa; Edelman R.J. (2003), *Konflikty w pracy*, GWP, Gdańsk; J. Hirshleifer (1995), *Theorizing about Conflict*, [w:] *Handbook Of Defense Economics*, red. Hartley, K. i Todd Sandler. vol. 1, s. 165–89, Elsevier Science, Amsterdam; J. Hirshleifer

procesem sprzyjającym zmianom sytuacji państw i społeczeństw. Rozpatrywany jest jako element kształtujący sytuację geopolityczną, jak również w odniesieniu do kwestii zarządzania przestrzenią⁵. Socjologowie natomiast analizują sytuację konfliktową w powiązaniu z uwarunkowaniami strukturalnymi, w jakich zachodzi⁶. Szczęólnego znaczenia nabiera zainteresowanie formą konfliktu oraz identyfikacją czynników determinujących przebieg całej sytuacji. W takim zakresie podejmowana jest również problematyka konfliktu w niniejszej pracy.

W przeciwieństwie do rozwiniętego zaplecza teoretycznego, empiria dotycząca konfliktów społecznych jest znacznie mniej rozbudowana. Podejmowane analizy empiryczne dotyczą przede wszystkim problematyki konfliktów lokalizacyjnych, przestrzennych i związanych z inwestycjami infrastrukturalnych różnego typu. W polskiej nauce problematyka dotycząca konfliktów przestrzennych jest obecna od wielu lat⁷. Dotychczasowe analizy konfliktów wokół inwestycji infrastrukturalnych koncentrowały się głównie na inwestycjach drogowych, wiatrowych, zwią-

(2001), *The Dark Side of the Force: Economic Foundations of Conflict Theory*, Cambridge University Press, Cambridge.

⁵ M. Blacksell (2008), *Geografia polityczna*, Wydawnictwo PWN, Warszawa; S. Otok (2004), *Geografia polityczna: geopolityka – ekopolityka – globalistyka*, Warszawa; P. Bartosiewicz (2008), *Geografia polityczna i geopolityka*, Chełm; L. Łukaszuk (2004), *Współczesne spory i konflikty międzynarodowe dotyczące obszarów morskich. Wybrane zagadnienia prawne i polityczne*, Gdynia; Z. Rykiel (2006), *Podstawy geografii politycznej*, Warszawa; M. Gawrycki (2007), *Geopolityka w myśli i praktyce politycznej Ameryki Łacińskiej*, Warszawa.

⁶ R. Dahrendorf (2008), *Klasy i konflikt klasowy w społeczeństwie przemysłowym*, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków; J. Mucha (1978), *Konflikt i społeczeństwo*, PWN, Warszawa; *Konflikty współczesnego świata* (2001), t. 1, red. R. Borkowski, Wydawnictwa AGH, Kraków; *Konflikty współczesnego świata* (2002), t. 2, red. R. Borkowski, Wydawnictwa AGH, Kraków; J. Sztumski (2000), *Konflikty społeczne i negocjacje jako sposoby ich przezwycięzania*, Wydawnictwo Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa; *Oblicza konfliktów* (2009), red. R. Hiinz, Ośrodek Analiz Polityczno-Prawnych, Gdańsk; *Oblicza konfliktów: zbiór analiz i studia przypadków* (2008), red. J.J. Piątek, R. Podgórzynska, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń; L.A. Coser (2006), *Spoleczne funkcje konfliktu*, [w:] *Współczesne teorie socjologiczne*, red. Aleksandra Jasińska-Kania, Lech M. Nijakowski, Jerzy Szacki, Marek Ziółkowski, WN Scholar, Warszawa 2006, t. 1.

⁷ A. Grochowska (2015), *Konflikty przestrzenne w procesie planowania na przykładzie gmin powiatu trzebnickiego*, Studia Miejskie, t. 20; J.M. Chmielewski (2002), *Konflikty w zagospodarowaniu przestrzennym*, „Studia Regionalne i Lokalne”, t. 1; M. Dutkowski (1996), *Konflikty środowiskowe w ujęciu wielodyscyplinarnym*, [w:] *Nowa generacja w badaniach przestrzennych*, red. R. Domański, „Biuletyn KPZK PAN”, z. 124; J. Grocholska (1982), *Problematyka obszarów konfliktowych. Podejście teoretyczne z przykładami*, „Biuletyn KPZK PAN”, z. 124; M. Hackingiewicz (2011), *Spoleczne i prawne aspekty konfliktów na tle zagospodarowania przestrzennego na przykładzie budowy obwodnicy Milanówka i Grodziska Mazowieckiego*, „Mazowsze. Studia Regionalne”, z. 6; W. Jabłoński, K. Mazurkiewicz (2014), *Konflikty przestrzenne na terenach wiejskich – ignorancja czy niewiedza? Studium przypadku*, „Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich – Infrastructure and Ecology of Rural Areas”, z. IV/2; E. Ołędzka-Koprowska (2000), *Przyczyny konfliktów ekologicznych w społeczności lokalnej*, [w:] *Rola konsultacji i negocjacji społecznych w procedurze uzgadniania inwestycji zmieniających środowisko*, red. W. Lenart, Biblioteka

zanych z gazem łupkowym, czy biogazowniach⁸. W opracowaniach podejmowano próby ustalenia uwarunkowań społecznego odbioru tych inwestycji, czy wskazania instrumentarium, jakim posługiwały się strony konfliktu, skupiając uwagę autorów na występowaniu i przejawach syndromu NIMBY (*Not In My Backyard*). Analizy dotyczące społecznego kontekstu inwestycji w zakresie energetyki konwencjonalnej nie są natomiast często obecne w polskiej socjologii empirycznej. Ma to związek z faktem, że w polskiej gospodarce proces powstawania kopalń węgla (szczególnie odkrywkowych kopalń węgla brunatnego) jest zjawiskiem wyjątkowo niecodziennym.

Nowo eksplorowanym obszarem analiz dotyczących konfliktów jest uwzględnianie tego zjawiska w odniesieniu do uwarunkowań rozwoju lokalnego czy regionalnego. Konflikty występujące w społecznościach lokalnych stanowią ilustrację określonego sposobu dochodzenia do rozwiązań dotyczących istotnych dla wspólnot kwestii. Źródłem tego typu konfliktów jest występowanie na danym obszarze wielu różnych możliwości jego zagospodarowania, przeplatania się wielu różnych interesów (niekiedy sprzecznych), w tym związanych z użytkowaniem

Problemów Ocen Środowiskowych, Gdańsk, s. 88–97; J. Runc (1998), *Ochrona środowiska a konflikty społeczne w Polsce*, Wyd. Naukowe WSNHiD, Poznań.

⁸ M. Nowak (2006), *Inwestycje infrastrukturalne jako źródło konfliktu przestrzennego na przykładzie projektu PHARE „Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 713 Łódź–Tomaszów Mazowiecki”*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, nr 1124, Gospodarka lokalna i regionalna w teorii i praktyce; B. Banachowicz, *Konflikty społeczne w grze o przestrzeń* (2004), [w:] *Ekonomiczno-organizacyjne uwarunkowania rozwoju regionu – teoria i praktyka*, red. D. Stawasz, Uniwersytet Łódzki, Łódź; S. Dotzblasz (2000), *Konflikty przestrzenne w zagospodarowaniu strefy podmiejskiej Wrocławia*, [w:] *Przekształcenia regionalnych struktur funkcjonalno-przestrzennych*, red. S. Ciok, D. Ilnicki, t. 5, Wrocław; S. Solecki (2000), *Konflikty społeczno-przestrzenne jako element procesów transformacji miejskiej na przykładzie Rzeszowa*, [w:] *Konflikty społeczne w Polsce w okresie przemian systemowych. Studia, komunikaty, eseje*, red. M. Malikowski, Z. Seręga, Rzeszów, t. 2; M. Dutkowski (1995), *Konflikty w gospodarowaniu dobrami środowiskowymi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk; R. Bartłomiejski (2015), *Mieszkańcy osiedla wobec konfliktu ekologicznego*, Scholar, Warszawa 2015; B. Śliż-Szkliniarz, *Energy planning in selected European Regions. Methods for Evaluating the Potential of Renewable Energy Source*, „Regionalwissenschaftliche Forschungen” („Regional Science Research”, 35), KIT Scientific Publishing; K. Iwińska (2010), *Programy promocyjno-konsultacyjne w realizacji inwestycji infrastrukturalnych*, [w:] *Konsultacje społeczne wokół projektów infrastrukturalnych*, red. K. Iwińska, Collegium Civitas, Warszawa; K. Pawłowska (red.) (2010), *Zanim wybuchnie konflikt, Idea i metody partycypacji społecznej w ochronie krajobrazu i kształtowaniu przestrzeni*, fragmenty, Fundacja Partnerstwo dla Środowiska, Kraków; P. Stankiewicz (2011), *Od przekonywania do współdecydowania: zarządzanie konfliktami wokół ryzyka i technologii*, „Studia Socjologiczne”, nr 4 (203); P. Stankiewicz (2014), *Zbudujemy wam elektrownię (atomową!). Praktyka oceny technologii przy rozwoju energetyki jądrowej w Polsce*, „Studia Socjologiczne”, nr 1 (212); I. Łoś (2014), *Łańcuch ludzi STOP Odkrywcze*, „Dzikie Życie”, nr 10/244; P. Stankiewicz, J. Suchomska (2014), *Ćwiczenie z demokracji? Lokalne konflikty na tle gazu łupkowego*, „Nowy Obywatel”, nr 12 (63); P. Stankiewicz (2007), *Konflikty technologiczne w społeczeństwie ryzyka. Przykład sporu o budowę masztu telefonii komórkowej*, „Studia Socjologiczne”, nr 4 (187)

dóbr środowiskowych. Poruszane w pracy kwestie dotyczą właśnie specyficznego typu manifestacji społecznego niezadowolenia w odniesieniu do spraw lokalnych. Tłem dla analizy sytuacji konfliktowej są plany rozwojowe w społeczności lokalnej związane z powstaniem dużej inwestycji energetycznej przy równoległym naruszaniu *status quo*.

Ważnym elementem analiz związanych z planowanymi inwestycjami infrastrukturalnymi (a kopalnia z elektrownią oparte na lubuskich zasobach węgla brunatnego bez wątplenia mają taki charakter) jest identyfikacja elementów sprzyjających kształtowaniu społecznej akceptacji dla realizacji inwestycji. Jej brak jest bowiem jednym z elementów decydujących o charakterze konfliktu. Formalnie zdobycie tego typu akceptacji znajduje swoje odzwierciedlenie w uprawnieniach samorządów do uchwalania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, jak również w opiniowaniu czy konsultowaniu decyzji o uwarunkowaniach środowiskowych. W pozaformalnych ramach odniesienia akceptacja społeczna jest czynnikiem sprzyjającym (jej brak – ograniczającym) bezproblemowej realizacji całego procesu inwestycyjnego.

Analizując kwestie społecznej akceptacji dla inwestycji energetycznych warto podkreślić rozdzźwięk pomiędzy rezultatami badań w naukach społecznych (dotyczących istotnych czynników, modelowania i symulacji przyjęcia decyzji) a faktycznym przebiegiem procesów planowania lokalizacji inwestycji. W literaturze można odnaleźć przegląd metod wspomaganie decyzji wielokryterialnej dla różnych źródeł energii⁹, a w niektórych procesach decyzyjnych (lokalizacyjnych) akceptowalność społeczna jest traktowana jako ważne kryterium oceny danej lokalizacji i ryzyka związanego z podjęciem inwestycji. Pomimo uwzględniania czynnika społecznego, jego rola zwykle ogranicza się do analizy profilu społeczno-gospodarczego społeczności, względnie przekrojowych badań sondażowych¹⁰.

Analizy związane z osiaganiem, czy kształtowaniem akceptacji społecznej dla wielu inwestycji infrastrukturalnych w sektorze energetyki charakteryzują się przede wszystkim perspektywą *ex-post*, w połączeniu z analizą kampanii perswazyjnej. Dokonuje się próby oceny zjawiska na końcowym etapie procesu inwestycyjnego, co wynika z poczucia ponoszenia zbyt dużych nakładów i ryzyka opóźnień (czy rezygnacji z planów) inwestycji w przypadku braku poparcia społecznego.

⁹ Por. T. Trzaskalik (2014), *Wielokryterialne wspomaganie decyzji. Przegląd metod i zastosowań*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Seria: Organizacja i Zarządzanie”, z. 74, Katowice; G.H. Tzeng, J.J. Huang (2011), *Multiple Attribute Decision Making. Methods and Applications*, CRC Press, London; M. Nowak (2008), *Interaktywne wielokryterialne wspomaganie decyzji w warunkach ryzyka. Metody i zastosowania*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Katowicach, Katowice; J. Wątróbski, A. Garnysz (2009), *Model systemu wspomaganie decyzji o lokalizacji odnawialnych źródeł energii*, „Studies & Proceedings of Polish Association for Knowledge Management”, vol. 18.

¹⁰ W wielu przypadkach jednak poziom społecznej akceptacji dla przedsięwzięcia jest niewzględniany.

Takie praktyki ujawniają istotność podejmowania analiz mających na celu diagnozę sytuacji pod kątem wielu zróżnicowanych aspektów w perspektywie dynamicznej od możliwie najwcześniejszego momentu. Niniejsza praca skupia się na wielowymiarowej diagnozie społecznego otoczenia planowanej inwestycji, procesie zmian sytuacji konfliktowej wokół niej, od momentu ujawnienia planów inwestora, do momentu złożenia raportu środowiskowego i rozpoczęcia procedury konsultacyjnej.

Należy podkreślić, że chociaż konflikt nie został zakończony, to aktualnie procedura inwestycyjna wyhamowała i została zawieszona (nawet na okres trzech lat). Procedura oceny oddziaływania inwestycji na środowisko ma jednak istotny wymiar społeczny, gdyż jest źródłem informacji o rzeczywistym rozmiarze konfliktów i może przyczynić się do zwiększenia poziomu racjonalności podejmowania decyzji zarówno dla inwestora, jak i dla społeczności lokalnej¹¹. Równolegle ograniczona została kampania prowadzona przez inwestora i zwolenników inwestycji oraz przez jej oponentów. Bogaty materiał empiryczny zgromadzony w czasie najbardziej intensywnie prowadzonych działań pozwala odtworzyć przebieg sytuacji konfliktowej i stanowi podstawę wnioskowania o możliwych dalszych scenariuszach działań związanych z planowaniem budowy kompleksu wydobywczo-energetycznego na terenie gmin Gubin i Brody.

Podjmując rozważania dotyczące tematyki konfliktów, w swojej typologii A. Rapoport¹² definiuje trzy wyidealizowane ich typy: walkę, grę i debatę. W walce dąży się do eliminacji przeciwnika za wszelką cenę – musi on zostać więc wyeliminowany, musi zniknąć, lub co najmniej ograniczona musi być jego rola i znaczenie. Ten typ konfliktu nie zakłada racjonalności, ani planowania strategicznego. W walce znaczenie ma spontaniczne reagowanie na bodźce. Gra natomiast wygląda nieco inaczej. Toczy się, gdy przeciwnik jest kimś znaczącym – im przeciwnik jest silniejszy, tym gra jest ciekawsza. Strony konfliktu z reguły współpracują ze sobą, choćby pilnując przestrzegania reguł gry. Tu liczy się racjonalność, celowość działań i szukanie scenariuszy alternatywnych. Celem gry jest pozbawienie przeciwnika możliwości realizacji celu. Debatą, w końcu, oparta jest na wymianie argumentów, a jej nadrzędnym celem jest przekonanie drugiej strony. Diagnoza sytuacji konfliktowej wokół planowanej inwestycji energetycznej Gubin-Brody (ze względu na podmiot inwestora, charakter samego przedmiotu konfliktu i charakter społeczności lokalnej, na której terenie się rozgrywa cała sytuacja) utrudnia jednoznaczne wskazanie jej typu. Mając na uwadze względną racjonalność i charakter podejmowanych działań przyjmuję wstępnie, że jest to gra – gra o lubuski węgiel.

¹¹ W. Dołęga (2014), *Utrudnienia i bariery społeczne rozbudowy i modernizacji sieciowej infrastruktury elektroenergetycznej*, „Rynek Energii”, nr 4.

¹² A. Rapoport (1970), *Fights, Games, and Debates*, Ann Arbor.